

7 Aksjeselskap

7.1 Innledning

Reglene i domstolloven klargjør at advokatvirksomhet kan drives i aksjeselskaps form. Som det er redegjort for foran, inneholder domstolloven klare regler om eierskap og styreposisjon for selskaper som driver advokatvirksomhet. Disse gjelder selvfølgelig også for advokataksjeselskaper.

Likeledes gjelder de vanlige reglene i domstolloven om selve advokatvirksomheten og ansvar for denne. Ansvarsbegrensingsregelen i dl. § 232 femte ledd gjelder bare for ansvarlige selskaper. For aksjeselskaper blir imidlertid tilsvarende ansvarsbegrensning oppnådd gjennom aksjeselskapsformen ved at det ikke finnes noe deltageransvar. Ved feil vil således erstatningskreditor kunne holde seg til aksjeselskapet som sådant, samt fullt ut til den eller de advokater som er ansvarlige etter reglene i dl. § 232.

Fordelen ved aksjeselskap er at det ikke blir noe personlig ansvar for deltagerne for krav som utspringer av advokatvirksomheten og som ikke er erstatningskrav. Dette kan være krav fra ansatte, långivere, dataleverandører, huseiere osv. Med det økonomiske omfang utover selve advokatvirksomheten som mange advokatselskaper har i dag, kan en slik ansvarsbegrensning være av stor betydning. Dette forutsetter imidlertid at medkontrahenter ikke krever personlige garantier fra advokatene.

Aksjelovens formkrav ved oppløsning eller utløsning av aksjonær kan imidlertid være en hemsko ved eierendringer i advokataksjeselskapet.

Advokatvirksomhet som er organisert som aksjeselskaper, kan være i forskjellige varianter. Den enkleste er at den enkelte advokat har et aksjeselskap for sin egen advokatvirksomhet som kan være alene eller inngå i et kontorfellesskap. Advokatenes egne aksjeselskaper kan også være deltakere i et felles advokatselskap, som kan være organisert i alle lovlige organisasjonsformer – både ANS og DA og aksjeselskap. En annen variant er et felles aksjeselskap hvor alle partnere har aksjer, og hvor all advokatvirksomhet utøves i aksjeselskapets navn. Disse variantene omtales nærmere i pkt. 7.2 – 7.5. Advokataksjeselskap som hovedmann i et indre selskap behandles i pkt. 8.

En variant av aksjeselskapsformen er at advokatene oppretter et felles aksjeselskap til ivaretagelse av endel fellesfunksjoner som f.eks. leieavtale med gårdeier, større anskaffelser, ansatte osv. Selve advokatvirksomheten vil da bli utført på vanlig måte i kontorfellesskap mellom enkeltpersonforetak eller separate advokataksjeselskaper eller ANS/DA, og med fakturering av tjenester fra det felles aksjeselskap. Det felles aksjeselskap blir da ikke et advokatselskap. Slike felles kontordriftsselskap er omtalt i pkt. 5.10.

7.2 Separat advokatvirksomhet i eget aksjeselskap

7.2.1 Etablering og eiere

7.2.1.1 Etablering - formkrav

Aksjeselskapet må stiftes i samsvar med aksjelovens regler og med minste aksjekapital på kroner 30.000.

I tillegg følger visse krav av domstolovens regler, blant annet at eierskap til aksjer i et advokataksjeselskap er begrenset til personer som «utøver en vesentlig del av sin yrkesaktivitet i selskapets tjeneste». Videre må selskapsnavnet inneholde ordet advokat.

Videre gjelder aksjelovens vanlige regler om registrering i Foretaksregisteret.

7.2.1.2 Formål og virksomhetsområde

Det er viktig å være oppmerksom på at etter dl. § 232 fjerde ledd kan det i tillegg til advokatvirksomheten bare drives virksomhet som har naturlig tilknytning til denne. Eiendomsmegling er ofte en viktig del av en advokats oppgaver. Merk at dette krever melding til Finantilynet og at det må stilles ekstra sikkerhet.

Advokater har også anledning til å drive inkassovirksomhet. For øvrig er det ikke klare regler for hvor grensen går for hva som kan anses å ha “naturlig tilknytning til” advokatvirksomhet.

7.2.1.3 Eierinteresser og personlig økonomi

Som nevnt ovenfor følger det av domstollovens regler at eierskap til aksjer i et advokataksjeselskap er begrenset til personer som «utøver en vesentlig del av sin yrkesaktivitet i selskapets tjeneste». Andre ansatte i selskapet kan således være aksjonærer, og det er ikke noe krav om at disse må være advokater.

I tillegg kan det nevnes at Tilsynsrådet for advokatvirksomhet har nektet å godkjenne advokatfullmektigpraksis for advokatfullmektig som også var eier i selskapet. Begrunnelsen for dette er at eierskap medfører at prinsipalens normale tilsyns- og veiledningsplikt blir vanskeliggjort dersom fullmektigen også er eier.

Når man har valgt aksjeselskapsformen må man også ta konsekvensene av dette og holde selskapets og egen økonomi adskilt.

7.2.1.4 Selskapets organer

Selskapet må ha de organer som aksjeloven krever. Selskapet må ha styre som kan bestå av ett medlem. Det følger videre av domstollovens regler at også styreverv er begrenset til personer som «utøver en vesentlig del av sin yrkesaktivitet i selskapets tjeneste». Det er ikke noe krav om at selskapet skal ha daglig leder.

Kravet til yrkesaktivitet gjelder også eventuelle varamedlemmer til styret. Så lenge aksjeloven hadde krav om varamedlem for enestyre, kunne en advokat som drev helt alene uten ansatte, i utgangspunktet ikke drive i aksjeselskaps form, fordi det ikke var noen ansatt som kunne være varamedlem til styret. Tilsynsrådet for advokatvirksomhet uttalte imidlertid at en person som ikke hadde annen yrkesaktivitet, for eksempel en pensjonist, kunne være varamedlem i styret i et advokatselskap. Kravet i aksjeloven om varamedlem i enestyre ble opphevet med virkning fra 1.7.2013, og dette er således ikke lenger noe problem.

7.2.1.5 Opptak av nye eiere

Slikt opptak må gjennomføres etter aksjelovens vanlige regler ved salg av aksjer fra aksjonærene selv eller fra selskapet av beholdning av egne aksjer, eller ved emisjon.

Dersom nye aksjonærer er advokater, bør forholdet mellom advokatene i selskapet reguleres. Det vises til det som sies om dette i pkt. 7.4.

7.2.2 Styring og administrasjon

Aksjelovens regler om styremøter og generalforsamlinger må følges. I tillegg har domstolloven og advokatforskriften krav til behandling av klientmidler, og til regnskap og revisjon.

Det minnes også om at hvitvaskingsregelverket stiller krav til advokatvirksomhet som må følges. Det samme gjør personopplysningsloven.

7.2.3 Oppdrag og klienter - sykdom og annet fravær – back up løsning

For en advokat som driver alene, vil sykdom kunne være dramatisk både for advokaten selv og for klientene. For advokaten selv vil det derfor være viktig å sikre sin økonomi også om han eller hun blir syk. Selv om man har rettigheter fra folketrygden under sykdom, anbefales det å tegne sykeavbruddsforsikring, slik at man i hvert fall er sikker på å kunne dekke løpende utgifter. Det vil jo normalt ikke være andre inntektsbringende ansatte i selskapet som kan holde dette gående.

Det er viktig at man har sykeavbruddsforsikring som dekker lavere sykemelding enn 100 %. For advokater vil det ofte være ønskelig å holde en viss kontakt med klienter og saker også mens man er syk, så langt man er i stand til det. Dette bør man kunne gjøre uten å gjøre noe ulovlig. Det kan nevnes at i den sykeavbruddsforsikring som Advokatforeningen tilbyr sine medlemmer, er det 100 % utbetaling ved 90 % sykemelding.

Det vil også i slike situasjoner være viktig at oppdrag blir håndtert, både av hensyn til advokaten selv, og av hensyn til klientene. Det anbefales derfor at man etablerer en form for back-up løsning. En slik løsning er nærmere omtalt i pkt. 4.3 om enkeltpersonforetak.

7.2.4 Ansvar, sikkerhetsstillelse og forsikring

Selv om advokatvirksomheten drives i aksjeselskaps form, vil advokaten ha fullt personlig ansvar for sine profesjonsfeil, jf. dl. § 232 annet ledd. Dette er det ikke mulig å organisere seg bort fra. Ansvaret må i tilfelle begrenses i forhold til det enkelte oppdrag ved angivelse av oppdragets omfang, forbehold eller som en beløpsmessig begrensning. Dette er noe nærmere omtalt i pkt. 6.5.2.5.

Det minnes om at håndtering av klientmidler er en del av advokatoppdraget.

Som nevnt i pkt. 7.1 vil aksjeselskapsformen inneholde en ansvarsbegrensning for annet ansvar enn profesjonsansvar. For større forpliktelser, for eksempel for husleie, vil imidlertid kreditor ofte kreve personlig garanti.

7.2.5 Økonomiske forhold

7.2.5.1 Regnskap og revisjon

Regnskapsloven har bestemmelser om enklere krav for små foretak. Disse gjelder også for advokataksjeselskaper dersom vilkårene er oppfylt. Det er imidlertid noen særlige regler i advokatforskriften § 3a som uansett må følges.

Fra 1. mai 2011 har visse aksjeselskaper anledning til å unnlate revisjon, jf. aksjeloven § 7-6. Dette gjelder imidlertid ikke for advokataksjeselskaper som ifølge advokatforskriften § 3a-9 har full revisjonsplikt uansett størrelse.

7.2.5.2 Lønn eller utbytte

«Overskudd» i selskapet kan tas ut som lønn eller utbytte, eller kan ligge igjen i selskapet som egenkapital. Det er viktig å ta hensyn til at ytelser fra folketrygden under sykdom, ved uførhet og pensjon, utregnes på bakgrunn av lønnsinntekt og ikke av utbytte.

7.2.5 Oppløsning og omdanning

Oppløsning av et advokataksjeselskap må gjennomføres i samsvar med aksjelovens regler. Selskapet kan også på vanlig måte gjennomføre fusjoner og fisjoner.

7.3. Individuelt aksjeselskap som deltager i annet fellesskap

En annen variant er at alle advokater i et kontorfellesskap har hvert sitt aksjeselskap. Det er således disse aksjeselskaper som er deltagere i fellesskapet. Fellesskapet kan være organisert på forskjellige måter, som kontorfellesskap, ansvarlig selskap, aksjeselskap osv. Fordelen ved en slik organisering er at det bare er én eier av hvert advokataksjeselskap. Dette gjør styringen av aksjeselskapet enklere i forhold til de formelle bindinger som følger av selskapsformen. Likeledes kan en oppløsning av fellesskapet gjøres ved at hver advokat “tar” sitt aksjeselskap og går.

Ulempene ved en slik ordning med mange aksjeselskaper er at den medfører øket administrasjon, ikke bare ved full regnskapsføring og revisjon for en rekke individuelle aksjeselskaper, men også ved krav til formelle beslutninger, registrering i Foretaksregisteret og innsendelse av regnskaper til Regnskapsregisteret osv.

Når det gjelder profesjonsansvar vil det finnes to eller tre grupper ansvarlige ved slike konstellasjoner, avhengig av fellesselskapets ansvarsform. Dersom fellesskapet er et kontorfellesskap, vil ansvaret for erstatningskrav ligge hos det aksjeselskap som vedkommende advokat driver sin virksomhet i og hos den advokat som er ansvarlig etter domstollovens regler. Dersom fellesskapet er et selskap, vil dette selskapet være ansvarlig for sine selskapsforpliktelser, avhengig av fellesselskapets selskapsform.

7.4 Advokatvirksomhet i felles aksjeselskap

7.4.1 Innledning

Det er ikke noe i veien for at flere advokater driver advokatvirksomhet i et felles aksjeselskap. Utfordringene ved dette er særlig knyttet til fordeling av overskudd ut over uttatt lønn.

Dersom alt «overskudd» skal tas ut som lønn, som fastsettes på den måte som aksjonærene blir enige om, kan felles aksjeselskap være en hensiktsmessig organisasjonsform. Dersom man regner med at det blir et «overskudd» ut over det som skal utbetales som lønn, må man være oppmerksom på at utbytte som utgangspunkt må fordeles i henhold til eierandel. Med mindre man kan tilpasse eierandelene til det som anses som “rimelig” overskuddsdeling, vil det være lite hensiktsmessig med felles aksjeselskap i slike forhold.

En særlig variant av virksomhet i et felles eiet aksjeselskap, er indre selskap med aksjeselskap som hovedmann. Dette behandles i pkt. 8 og omtales ikke nærmere her.

I mange relasjoner vil forholdet mellom aksjonærene i et felles advokatselskap være de samme som mellom partnerne i et ANS eller DA. Dette gjelder for eksempel materielle forhold knyttet opp til opptak av nye eiere, regulering av oppdrag og klienter og materielle forhold knyttet til uttreden, utelukkning og oppløsning. I tillegg til det som omtales nedenfor, vises til det som sies om slike forhold i pkt. 6. I dette pkt. 7.4 er det hovedsakelig forhold som er spesielle for aksjeselskapsformen som blir gjennomgått.

7.4.2 Etablering og opptak av nye eiere

7.4.2.1 Etablering og oppstart – formål og virksomhetsområde

Selskapet må stiftes og registreres i samsvar med aksjeloven og foretaksregisterloven.

For eierskap og formål gjelder det samme som for individuelle aksjeselskap. Det vises til det som sies om dette ovenfor i pkt. 7.2.1.1 og 7.2.1.2.

Det er ikke noe i veien for at forhold mellom eierne, ut over det som minimum må inntas i selskapets vedtekter, kan avtales i en aksjonæravtale. Viktige elementer i en slik avtale kan være

- Hvordan lønn skal fastsettes og utbetales
- Aksjefordeling og eventuelle regler om endring av denne for å tilpasse til utbytte
- Eventuelle personlige garantier som må avgis til for eksempel leverandører
- Forpliktelse til å finansiere selskapet med øking av aksjekapital eller lån til selskapet
- Hva slags «særutgifter» som kan pådras fellesskapet
- Regulering av selskapets organer innenfor aksjelovens rammer

Det er ellers vanskelig å si noe mer konkret om hva en aksjonæravtale i et slikt selskap bør inneholde. Forholdene mellom aksjonærene vil i en viss utstrekning være like forholdene mellom deltakere i ANS og DA. Innenfor de rammer som aksjeloven setter, vil forholdene mellom aksjonærene derfor kunne reguleres på samme måte.

7.4.2.2 Eierinteresser og personlig økonomi

Når flere advokater driver virksomhet sammen i et felles aksjeselskap, er det viktig å avklare eierforholdene mellom dem. Som utgangspunkt er det naturlig at alle har like mange aksjer og stemmer. Dersom det skal være forskjell på dette, er det viktig å regulere hvilke forskjeller som skal være, og ikke minst hvor lenge forskjellene eventuelt skal vare, og hvordan de i tilfelle kan endres.

Ved advokatvirksomhet i felles aksjeselskap, er partnernes private økonomi mindre sammenvevet enn ved felles virksomhet som drives som ANS eller DA. Likevel kan den enkelte partners privatøkonomi ha påvirkning på selskapet og de øvrige partneres virksomhet også i aksjeselskaper. Privatøkonomi kan påvirke advokatens arbeidsinnsats og derigjennom selskapets inntekter. Slike forhold kan også påvirke utførelse av oppdrag, noe som kan ha både erstatningsmessige og disiplinærmessige konsekvenser, samt følger for selskapets omdømme. Det vises derfor til det som sies om slike forhold ovenfor under pkt. 6.2.3.

7.4.2.3 Selskapets organer

Aksjelovens regler om generalforsamling og styre må følges. Det er derfor viktig å ha klare regler om stemmerett på generalforsamling og om valg av styremedlemmer og stemmekrav i styrebeslutninger – innenfor aksjelovens rammer.

I selskaper med få aksjonærer kan det være naturlig at samtlige er medlemmer av styret. Det er uansett naturlig å regulere hvilke flertallskrav som skal stilles ved styrebeslutninger. Merk at aksjeloven har krav til stemmeflertall ved valg og andre beslutninger. Disse kan bare fravikes i strengere retning.

7.4.2.4 Opptak av nye eiere

Opptak av nye eiere må gjøres enten ved at eksisterende aksjonærer selger aksjer til den nye eier, ved salg av selskapets egne aksjer, eller ved at det foretas en emisjon.

Dersom opptaket skjer ved kjøp av aksjer fra eksisterende aksjonærer, må avtaleforholdet mellom de eksisterende partnere regulere hvordan aksjesalget skal fordeles mellom dem. Dersom opptak skal skje ved salg av selskapets egne aksjer eller ved emisjon, må det være avklart hvor mange aksjer en ny aksjonær skal få.

I alle tilfelle må “prisen” for aksjene fastsettes, enten som kjøpesum fra selger eller selskapet, eller ved fastsettelse av kursen ved emisjon.

7.4.3 Styring og administrasjon

Aksjeloven har regler om selskapets organer og hvilke oppgaver disse har. Dette legger føringer for hvilket organ som kan treffe de forskjellige beslutninger. Dette kommer jeg ikke nærmere inn på her.

Det er imidlertid ikke noe i veien for at det i tillegg etableres en ordning med partnernemøter, slik som i ANS og DA. Rollen til dette organ vil da primært være å treffe beslutninger som berører forholdet mellom partnerne – innenfor aksjelovens rammer. Det vises til det som sies om dette i pkt. 6.3.

Også for øvrige administrative forhold som for eksempel rutiner for hvitvaskings – og personopplysningsloven samt risikostyring og håndtering av erstatnings- og disiplinærsaker vises til behandlingen i pkt. 6.3.

7.4.4 Oppdrag og klienter

Også for styring av klienter og oppdrag er forholdet likt det som skjer i ANS og DA. Det vises derfor til behandlingen av dette i pkt. 6.4.

7.4.5 Ansvar, sikkerhetsstillelse og forsikring

7.4.5.1 Profesjonsansvar

Selv om advokatvirksomheten drives i et aksjeselskap, vil de utøvende advokater ha et personlig ansvar for profesjonsfeil i henhold til reglene i domstoloven. For hver enkelt advokat er det derfor viktig å være tilstrekkelig forsikret, i tillegg til at det må stilles lovbestemt sikkerhet for hver enkelt advokat.

For selskapets profesjonsansvar gjelder det samme som ved ANS og DA; det er selskapet som driver advokatvirksomhet, og selskapet hefter fullt ut med hele sin formue. Det innebærer at alle inntekter som inngår i selskapet inntil det eventuelt oppløses og ansvaret er gjort opp i henhold til aksjelovens regler, vil kunne gå med til å dekke erstatningskrav som den enkelte advokat har pådratt selskapet.

Det er selvfølgelig ikke noe i veien for at det internt avtales at ansvaret skal ligge hos den “ansvarlige” advokat, og slik at selskapet har regress dersom selskapet må dekke kravet. Dette har bare verdi så lenge den ansvarlige advokat har midler til å dekke dette.

Dette innebærer at ansvarsforsikringen, også sett fra selskapets og de øvrige eieres side, bør ta høyde for det potensielle tap som kan påføres selskapet. Det må avklares om advokatene skal tegne separat ansvarsforsikring, eller om selskapet skal gjøre dette. Uansett bør de styrende organer i selskapet ta stilling til nivået på forsikringen. Sikkerhetsstillelsen må uansett knyttes til hver enkelt advokat.

7.4.5.2 Ansvar for klientmidler

Advokatvirksomheten drives i aksjeselskapets navn, og klientkonti må således opprettes i selskapets navn.

I og med at behandling av klientmidler må anses å være en del av advokatvirksomheten, vil det også kunne oppstå profesjonsansvar for den enkelte advokat ved håndtering av dette. Det vises ellers til det som sies om ansvar for klientmidler i ANS og DA i pkt. 6.5.4. I aksjeselskap vil det imidlertid ikke bli noe personlig selskapsansvar for aksjonærene.

7.4.6 Økonomiske forhold

Dersom advokatvirksomheten drives i et felles aksjeselskap, vil alle inntekter og utgifter måtte henføres til aksjeselskapet. Det blir således i utgangspunktet ikke aktuelt å vurdere om noen inntekter er særinntekter og noen utgifter er særutgifter.

Dersom noen av advokatene har inntekter fra oppdrag som lønnsinnberettes, for eksempel fra styreverv, vil disse ikke kunne gå inn i advokataksjeselskapets regnskap. Det innebærer at denne selskapsformen er lite hensiktsmessig hvis en eller flere av advokatene har slike oppdrag i så stort omfang at det går ut over arbeidsinnsatsen i advokatselskapet. Da må man i tilfelle tilpasse eierandelen til arbeidsinnsatsen i selskapet.

Man må også tenke på at utgifter som skal føres til fradrag i skatten, må føres som selskapets utgifter. Det innebærer at det bør være enighet om et felles nivå på selskapets utgifter som i det vesentlige kommer den enkelte advokat til gode, som for eksempel kursutgifter, utgifter til hjemmekontor, kontorinnredning osv. Erfaringen er at forskjeller i slike utgifter lett kan bli årsak til misnøye.

Dersom overskudd skal utbetales som utbytte ut over utbetalt lønn, og «retten» til andel av overskuddet kan variere fra år til år, må man i tilfelle gjennomføre kjøp og salg av aksjer. Hvis det er etablert varige forskjeller for eksempel ved at det er en senioreier som har forbeholdt seg en bestemt andel av utbyttet i en periode, kan dette løses ved etablering av forskjellige aksjeklasser med forskjellig rett til utbytte, og eventuelt en avtale om hvor lenge dette skal vare.

7.4.7 Avslutning av selskapsforhold

Aksjeloven har bestemmelser om uttreden, utløsning og oppløsning. Innenfor de formelle rammer som aksjeloven fastsetter kan materielle vilkår for uttreden, utløsning og oppløsning i stor uttrekning avtales mellom partnerne. Her vil de samme forhold gjøre seg gjeldende som ved uttreden, utelukking og oppløsning i et ANS eller DA. Det vises derfor til det som sies om dette i pkt. 6.7.

I aksjeselskaper må slike endringer imidlertid formelt gjennomføres i samsvar med aksjelovens regler. Det betyr at aksjer til advokat som skal tre ut av selskapet enten må selges, aksjekapitalen må nedsettes eller aksjeselskapet må kjøpe tilbake egne aksjer etter reglene for dette.

Hvis aksjene skal selges, må det være regler for hvem som kan kjøpe aksjene, og eventuelt hvordan disse skal fordeles mellom eksisterende aksjonærer. Dersom det er like store eierandeler fra før, kan det være naturlig at salget gjennomføres slik at eierlikheten opprettholdes.

Dersom uttreden gjennomføres ved nedsettelse av aksjekapital eller selskapets kjøp av egne aksjer, har aksjeloven prosedyreregler for dette som må følges.

Uansett må det være regler for hvorledes verdien av aksjene skal fastsettes. Det er da naturlig å ha samme regler ved uttreden som ved inntreden i selskapet.